HOCAM PROF. DR. UMAY GÜNAY

My Master: Prof. Dr. Umay Günay

Mon professeur Umay Günay

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ*

Henüz öğrencilik süreçlerini tamamlamamış genç bilim adamlarının hocaları ile ilgili duygularını anlatmak üzere kaleme aldıkları "övgü" ve "hayranlık" egemen yazıları ne kadar içten olurlarsa olsunlar genellikle içeriğinden farklı biçimlerde algılanır. Kimi genç akademisyenler, belki de bu yanlış algılanma korkusuyla, hocalarının bilimsel çalışmaları hakkında düşüncelerini belirtmeye veya sevgilerini ifade etmeye çekinirler. Hocam üniversitedeki görevinden emekli olarak ayrıldıktan ve ben de akademik yükselme süreçlerimi tamamladıktan sonra düşündüm ki, kendisine duyduğum sevgi ve saygıyı kim bilir belki de bilinç altındaki bu yanlış anlaşılma korkusu yüzünden daha önceleri ifade edememişim.

Hocamla ilk kez 1985 yılında Gazi Üniversitesi'nde Yüksek Lisans yapmaya başladığım dönemde karşılaştım. O dönemde, Prof. Dr. Şükrü Elçin'in "bilge"liğinde Prof. Dr. Abdurrahman Güzel, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun ve Prof. Dr. Umay Günay, Gazi Üniversitesi'ni yüksek lisans ve doktora programlarına aldıkları ve yetiştirdikleri öğrencileriyle, bir dil ve edebiyat merkezi haline getirmişlerdi. Boratav döneminde DTCF'de yarım kalan, Kaplan'la Erzurum'da filizlenen, Şükrü hocayla Hacettepe'de kökleşen Türk Halkbiliminin sözlü ürünlerine yönelik çalışmalar, Gazi Üniversitesi'nde bu dönemde meyveye durmuştu. Bugün Türkiye üniversitelerinde Türk Dili ve Edebiyatı alanlarında akademisyen olarak görev alan öğretim üyelerinin önemli bir bölümü bu "okul"un mezunlarıdır. Yeni bir üniversitede kurumlaşmanın ve kökleşmenin zorluklarını göğüsleyen bu idealist grupta, Şükrü hoca "Cönkler ve Mecmualar" derslerinde sürdürüyor, Abdurrahman hoca "Tekke Edebiyatı" derslerini veriyor, Ahmet Bican hoca okuttuğu çağdaş Türk lehçeleri dersleriyle adeta "Sovyet çöküşü"ne hazırlanıyor, Umay hoca ise, öğrencilerin dikkatlerini "yöntem ve bilimsellik" üzerine çekmeye çalışıyordu. Bu dersler sırasında gerek geleneksel kültür ortamlarından gerekse ilkokuldan üniversiteye kadar öğretim süreçlerinden kazandığım ve doğruluğundan kuşku duymadığım bilgi ve davranışları, şaşırtıcı bir üslup ve nesnel yorumlamalarla analiz eden ve diğer kültürlerle karşılaştıran hocam, akademik hayatımı şekillendirecek olan temelleri bu dönemde atmıştı..

Dönemin YÖK Kanunu gereği, hocalar çalıştıkları üniversitede profesör olamıyorlardı. Hocam da Hacettepe Üniversitesi'nden Gazi Üniversitesi'ne bu nedenle gelmişti. Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne profesör olarak atanmış, kendisine D Blok'ta bir oda verilmişti. Bu tarihten sonra öğrencilerin arasında "Umay Günay" efsaneleri yayılmaya başlamıştı. Bu efsaneler, onun son derece bilgili ve bilimsel bilgiden taviz vermeyen sert üsluplu bir hoca olduğu noktalarında toplanıyordu. Öğrencilerin çalışmalarında bilimsel yenilik aradığı ve bunun için titizlendiği doğruydu ve muhataplarına doğal olarak kimi eleştirileri oluyordu. Fakat bu diyaloglarda kırıcı bir ifade kullandığını, kişiliklere dokunan sözler söylediğini ha-

* Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

tırlamıyorum. Çünkü hocamın çok iyi bildiğim bir yönü de gençlerin bilim süreçlerinden geçerken kişiliklerini yok etmeden olgunlaşmalarına verdiği önemdi.

Yüksek Lisansta halk edebiyatı ve dil programına devam eden öğrenciler kimi dersleri ortak alıyorlardı. Hocamın dersleri de bu tür ortak dersler arasındaydı. Yaklaşık yirmi kişilik sınıfta, halkbilimi-kültür ilişkilerine dair hararetli tartışmalar oluyor, hocam hepsini dinliyor ve sonuçta uzun bir analizle derse damgasını vuruyordu. Biz öğrenciler ise, dersten sonra da Umay hocayı ve analizini konuşmaya, tartışmaya devam ediyorduk. Bu derslerde hocam bize çoğu zaman batı kültüründen pencereler açıyordu. Batılı bilim adamlarının görüşlerini aktarırken bize uyan ve uymayan yönlerini son derece "yerli" dikkatlerle "evrensel" ölçütler kullanarak eleştiriyordu. Örneğin bir dönem bizden okuyup ezberlememizi istediği Sorokin'in, uygarlıklar hakkındaki sınıflandırmasına yönelttiği eleştiri, hocamın derste okuttuğu yazarların fikirlerini benimsemeye yönelik duygusal bir tercihi olmadığını göstermişti. Böylece öğrenciler arasında hocaların okuttukları kitaplarla aynileştikleri, benimsemedikleri fikirleri sınıfa getirmedikleri düşüncesi, hocamın şahsında yanlışlanmış oluyordu.

Hocam Türk halkbilimi çalışmalarını dünya ile entegre etmek istiyordu ve bana göre bu düşüncesi, yetiştiği aile ortamında dışımızdaki dünyayı yakından tanımış olmasının verdiği özgüvenle, doktora döneminde oluşturduğu bilimsel alt yapıya dayanıyordu. Bizzat derlediği Elazığ Masalları üzerine yaptığı çalışma, halkbiliminin yapısalcı kuramı içinde kendisine seçkin bir yer edinmiş olan Propp'un meşhur yöntemini ilk kez bir Türk anlatısına uygulanmasıydı. Mehmet Kaplan'ın danışmanlığında Atatürk Üniversitesi'nde doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışma, Türk halkbiliminin "yöntemli dönem"inin ilk ve önemli örneklerinden biri olmuştur ve masal araştırmalarında önemini ve öncülüğünü bugün de sürdürmektedir.

Doktoraya başladığım dönemde Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi'nde Folklor Araştırmacısı olarak çalışıyordum ve işyerimin mesai şartları nedeniyle derslere devam etmekte zorlanıyor, üstelik üniversitedeki arkadaşlarıma göre çok daha az ücret alıyordum. Benim bu durumumu doktora arkadaşlarımdan öğrenen hocam, Fen Edebiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü henüz kurmuş olan Ahmet Bican hocayla görüşmüş ve halk edebiyatı araştırma görevlisine ihtiyaç olduğunu öğrenerek açılacak sınava başvurmamı söylemişti. Sınavı kazandım ve böylece akademiye adım attım.

Bu dönemde hocam doktorayı kendisiyle çalışmamı kabul etti. Bir yandan doktora tezimizi hazırlıyor bir yandan da editörlüğünü yürüttüğüm Millî Folklor dergisinin amatör bir heves ürünü olmaktan çıkarak, profesyonel ve bilimsel bir süreli yayına dönüşmesinin hesaplarını yapıyorduk. Bu dönemde ilk çevirileri hocam bizzat yaptı. Dünya folklorunu Türkçe'ye kazandıran bu çeviriler, meslektaşlar tarafından büyük ilgiyle karşılandı ve aynı zamanda Türk halkbilimi çalışmalarının dünyaya açılan penceresi oldu. Gerek hocamın gerekse onun teşvik ettiği, yönlendirdiği meslektaş ve öğrencilerinin çabalarıyla Millî Folklor, Türk halkbiliminin uluslar arası sesi oldu. Hocamın danışmanlığında dergide yayımladığımız çeviriler ve bu çevirilerden yararlanılarak yazılan makale ve kitaplar, Türk halkbilimcilerinin daha fazla kuram ve yöntem konularına eğilmeleri sonucunu doğurdu. Derginin daha fazla uluslar arası kimlik kazanması yönündeki telkinini ve desteğini sürdüren hocam, uluslar arası indekslerce taranan, uluslar arası geçerliliği olan dillerde yazı yayımlayabilen ve yayım ölçütlerini uluslar arası düzeye getiren bir dergiye kavuşmamız gerektiğini vurguluyordu. Bugün Millî Folklor, bu ölçütlere ulaşmışsa bu kuşkusuz hocamın emeği ve vizyonu ile olmuştur.

Doktora tezimi savunduktan sonra hocam Hacettepe'ye gelmemi istedi. Yaklaşık altı ay sonra süreçler tamamlandı ve ben Hacettepeli oldum. O dönemde hocam Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanıydı.

Bir müddet sonra bana yardımcılığını önerdi. Bu dönemde kendisini daha yakından tanıma şansım oldu. İdareci olarak prensipli, açık ve özellikle son derece nesneldi. Onun Başkanlığı döneminde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü üniversite içinde etkin, saygın ve vizyonlu bir bölüm olarak tanındı ve anıldı. Her disiplinden akademisyenle çok kolay ve güzel bilimsel dostluklar ve ilişkiler kuran hocamın bu yöndeki yetkinliğine hep hayran olagelmişimdir.

Bilimsel konularda, iş disiplini ile ilgili alanlarda tavizsiz olduğunu bir çok kez yaşayarak gördüm. Bunun yanında, birlikte çalıştığı insanlarla ilişkilerini asla astüst düzleminde yürütmediğine çok kez şahit oldum. Kimliklere ve kişiliklere saygılı üslubunu bırakınız akademik personeli, öğrencilerden bile esirgemezdi. Hatta onu dışardan gözleyenlerin göremediği bir yönüyle bazı konularda bir çok öğrencisi ve genç meslektaşı için o "Umay ana" idi.

Hocamın bu dönemde yaptığı önemli bilimsel çalışmalardan birisi de "Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi" adlı çalışmasını günün ihtiyaç ve gelişmeleri doğrultusunda yeniden düzenlemek ve geliştirmek olmuştur. 1990'lı yıllara damgasını vuran "Türk Dünyası" kavramını da dikkate alarak, çalışmasının Türkiye ile sınırlı olması nedeniyle eserinin yeni baskısına "Türkiye'de" ibaresini eklemişti. Aşık edebiyatı ile ilgili yeni ve son derece orijinal düşünceler içeren çalışmalarını da eklediği bu eseri, o dönemden bugüne birkaç kez basılan ve aranan bir ders kitabı oldu.

Bu kitabın ardından Doç. Dr. Osman Horata ile Yunus Emre'nin Risaletü'n-Nushiyye'sini yayımladılar. Türkiye'de proje yaparak ortak kitap hazırlama alışkanlıklarının son derece sınırlı olduğu dikkate alınırsa, uyumlu ve orijinal bir çalışma olarak bu eseri kaydetmeliyiz.

Hocamın başkanlığı döneminde Türkiye'nin seçkin yazar ve bilim adamları, onlarca defa Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından düzenlenen bilimsel toplantılara katılmış ve konferans vermişti. Bu konferansların sonunda öğrencisinden hocasına emeği geçenlere tek tek sözlü ve yazılı olarak teşekkür eder, çalışmalarını mutlaka bir biçimde ödüllendirirdi. Bu tür etkinlikler nedeniyle aldığım "Teşekkür Belgeleri", o dönemin gurur ve övünç anıları olarak koleksiyonumdadır.

Hocamın "genel kabul" gibi anlaşılan kavram ve yaklaşımlar üzerine getirdiği itirazlar, yorumlamalar, klasik edebiyat terimiyle söyleyecek olursak "sehl-i mümteni" gibiydi. Örneğin onun "Bektaşi edebiyatı var mı" sorusu böyleydi. Dede Korkut kahramanları, Karacaoğlan, Pir Sultan gibi halkbiliminin önemli konuları üzerine yaptığı analizler, Barış Manço'yu âşıklık geleneğine eklemleyen bakış açısı onun bilimsel derinliğini şaşırtıcı bir yalınlıkla sunduğu son derece orijinal çalışmalarıydı.

Hocam, tek düze devam edip giden şeyleri sevmeyen bir yapıya sahipti. Bölüm Başkanlığını bırakarak bir müddet İngiltere'de ders vermeye karar verdi. Orada Türk kültürü üzerine çalışıyor, tezler yaptırıyor, bu arada bizimle de diyalogunu sürdürüyordu. Bu dönemde, muhterem babasının vefatıyla özel hayatında ve Türkiye'nin politik sahnesinde ortaya çıkan yeni durum, hocamın üniversiteden emekli olmak suretiyle ayrılarak, politikaya atılması sonucunu doğurdu.

Ömrünü Türk kültürü araştırmalarına adamış bir bilim insanı olarak, hocam yeni dönemde sayıları azalmış olsa da bilimsel ve son derece orijinal yazılarını sürdürmektedir. Bu yazılar, akademide bulunduğu dönemdeki gibi sözlü folklor ürünlerine odaklanmış yazılar olmaktan çok sosyal konulara siyasal deneyim sahibi bir kültür insanının bakışı biçimindedir.

Hocamın çok genç yaşta emekli olmasıyla, genelde akademik hayat özelde çalıştığı üniversite çok şey kaybetti. Bunu, onu tanıyan herkes açık yüreklilikle söylüyor. Ama akademi devlete ait bir kurum olduğu için, kayıplarından doğan kâr ve zararın hesabını yapmak zorunda değildir.

Hocama yeni hayatında başarılar diliyor ve kurumsallaşmasında büyük emeği bulunan Millî Folklor ailesi olarak, bu sayıyı armağan ediyoruz. Teşekkürler hocam.